

ACC. N.R M. 12987: 1-11.

Landskap: Skåne
Härad: Lomma
Socken: Jonstorps
Uppteckningsår: 1954

Upptecknare: Birgijf Persson, Jonstorp
Berättare: " " "
Berättarens yrke: f.d. hantbr.
Född år 1884 i Jonstorp

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lilla jul och lille julkaffon. s. 1 - 3.
Julklappar och jultomte. s. 4 - 5.
Spisar. s. 6 - 11.

Luf 47

" 48

N. N. 65.

Skriv endast på denna sida

M. 12987.

Lilla Jul och Lille julafton.

1. På olika trakter har man på olika dagar använt benämningarna lilla jul och lille julafton. Vilka dagar har man i Eder trakt kallat så.
2. Firades lilla jul på något särskilt sätt?
3. Förekom det att man gav varandra gåvor vid lilla jul?
4. Har Lucia på något sätt firats i Eder trakt? Klädde man ut sig på något särskilt sätt? Känner Ni till uttrycket "lussegubbar" eller "lussegetter"?
5. När infördes i Eder trakt Luciaseden med den vitklädda flickan med ljus i håret? När såg Ni en Luciabrud första gången?
6. Hur firades Lucia förr i tiden innan man klädde till Luciabrud?
7. Har det i Er trakt varit vanligt att äta tidig frukost på Luciadagens morgon? Har man några särskilda talesätt eller sedvänjor i sammanhang härmed?
8. Förekom det att man bjöd på Lussibiten? Vad menade man därmed?
9. Brukade man slakta julgrisen på Luciadagen - eller brukade den slaktas på en annan bestämd dag. Fanns det några bestämda tider i samband med julslakten. Skulle slaktaren eller andra medhjälpareha någon bestämd traktoring - eller skulle de få något av slaktymaten med sig hem?
10. Har man i Eder trakt använt uttrycket "svinottan" och vad menade man därmed?
11. Brukade Lucia bjuda på Luciakatter? När infördes sedan att baka lussekatter? Vilken form och storlek hade de?
12. Har man firat Kyndelsmässan i Eder trakt? Gör man det fortfarande - eller har sedan bortlagts - i så fall när?
13. Hur firade man Kyndelsmässan?
14. Har Ni hört talas om att man gav varandra gåvor vid Kyndelsmässa?
15. Har man använt uttrycket Benraskesöndag i Eder trakt? Vilken dag kallades så - och varför fick dagen detta namn?
16. Vilken dag ansåg man att julen tog slut? Och vilka sedvänjor hade man därvid?

duff 47
,

1. Silla jul har jag ej hört uttalas, men väl
lillejulafun eftersom var dagen innan julafun.
2. Lillejulafun firas ej på nätet sätt här.
3. Några gåvor till varandra på denne dag före-
kun ej.
4. Luciafirandet finns på landsbyggdernas knap-
pat förekommit.
5. Lucialeden vet jag från dess införde, men den
är säkerligen en äldre datum. Endast ett par
ganger har jag sett ^{den} effefirar och den första var
vid 1920-talet och platsen var i Pödärra
folkskola. Till en annan dylika fullfällningar
har använder i Jursfors, men framförallt
på Högås där sedan är av äldre ursprung.
6. Hur Lucia firades förr vet jag ej. Endast
den skrid tenn uppträder i mörkning hörts
uttalas och sätts.
7. Ett någon fruktost - särskild - innan eveneman-

get gick av kapellets avale vet jag ej. Och något fäle-
sätt och sedväriger är mina lika obekärt.

8. Någon Lucia har jag ej hörts intalas.
9. Om julkrisen skulle slaktas på Lucia-dagen var ej bestämt. Oftöver nämnd var födorinn slakt-
mårrad innan de slaktar krisen optant nägat innan jul. Innan slaktens skulle påbörjas bjöds
kaffe på både slaktare och hennes medhjälpare. Den
obligatoriska kaffegöten försummades ej. Om de
fingo nägot av krisen vet jag ej. Skur dum blod
slaktmårrnen nägunkväll efter slaktens bjednaspå
blodherr (pölsa)
10. Opta över slaktfolket. Fidigt upp om morgonen
att påbörja slaktens (kl. 7-8) av dessna anledning
har frölingen "cvinsta" sitt uttryck. Slaktareri
var beroende av arbete innan jul.
11. Frölingen bjäd Lucia på kakeller egen berättande
med hennes marrn. Sådarna såldes i bagerierna,

12. Något firade av hyndlernässan kan jag ej erra mig.
15. Berörmesondag är något obehant böde för mig och andra här på vintern.
16. Ju ännu omvägt vara slut vid företagen. En gammal cedervirja som används i min ungdoms krets är att blåda ut en av halvkonsticerad häger neden avlägd värnspetiga eller kvinnokläder som av byfolket bars ut någon natt till något ställe för vidare befördan till något annat distikt. En sådan där tas jag ej ännu blivit uppmaktad med. Att jag var hennes till en granngård var ju ej sällan. Hon bar det vackra närrmet - Därta - och hon ebbelitlerat "irradiärre", således en fransk europeeng. Ofta brukade ungar närsätta sig att med kritika skriva det kritiserande året i cyfrar på dörrar, plank och var det passade. Detta sätt kallas oft kura julens ut.

Juf. 48.

Att ge julklappar till varandra är ett gammalt
bruk.

Tlla farriljemedlemmarna gav oftast varandra
julklappar. Om gravarna gav varandra jul-
klappar ut ifj. Så här jag vet att mina väldes-
tade gav förtigare folk gaver i form av matvaror.

julklapparna som gavs inom familjen varo nu alla
uppförsliga sät. Till de större medlemmarna gavs
oftast underläder, nädrökar m.m. Till barnen
kunde oftast leksaker och godter.

Det var oftast någon respektabel person inom fa-
miljen som delade ut julklapparna som bars in
i en korg eller låda. Stevndom var denne farrilje-
medlem iklädd till jultid.

julklapparna var allt förlagda i vackert papper.
Ofta var julklapparna läckade, men de var
de som var mest värdefulla.

Nannet var endast julkapp och nannet på

bäde mottagare och givare sford alltid skrivet på
klapparna.

Julklapparna har jag ej hittat utefter.
För julklapparna utdelades sällan förra
med tennarerna kring brödet eller var det bara sig
och under dessa varandra fanns klapparna som kom in.

For det unga vackra flickor innan familjen blev
de stundom uppviskade av hennes pojkar med jul-
klappar som kastades in med väldig fort varefter
de försökeren men dröjde utanför väggen. Så sprang
uppkast-hufadern ut efter de besökande om givit
lätt sig forttagas och intyglades och undfågades med
krappa mm. mm..

Federn med julförten är ett ungarns allt bärst.
En överruck var ett vanligt plagg enn jul-
förtens hande på sig vid besök. Oftast hade han
en ständig spanskäpp i handen. Hinnararren
här julförte har jag ej hittat.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

N. M. 65
/

Denna vackra spisen i bostadshusen bestod av
en byggnad tegelmurad förlagd över all matlagning
utövades vid. Denne spis stod i köket framför
bakeggen med skorstenen över spisen. Köken från
spisen gick alldeles råfritt upp genom en stor
skorsten. Hela spisinnrättningen liknade en alkoo. Och
spisen var lagt ett loft av på breddiden lågt tegel-
sten som varo lagda på järnskivor. I detta loft
var ett fyrbartigt hål 30x30 fum i fyrbart med
en järnplåt över. Sova såg epp varje gång eld-
staden använde. En sädan innrättning be-
nämndes "gewelt". Detta spise är vore till minnen
min tid, när ännu han man stendom se nå-
gra sådan i engarnas boningslänga. På spi-
sen var över ett mindre hål 3x3 dem i fyrbart
och i detta låg en rist. Över denna rist sätter en
treputing av järn av cirka 1,5 dem höjd. Här på
denna treputt placeras matgrut för och andra

hushållskål som chelle användes. Under ris-
ten var ett hål eller gång runt utan chellehål
ett ut. Någon håll av järn det jag ej.

Bakeggnen var byggd bakom spisen och öpp-
ningen på denna var intill spisen. Det var olika
storlekar på bakeggnar 3 X 3 alnar varu de van-
liga formaten och något avvändade vid hörnen.

Fålet iugnen var av vanlig tegel och kepeigt.
Då ugnen eldades gick röken ut om hålet eller
därren för vidare beföndrare upp i kökstolen.

Öppningen till ugnen tillslut varligen med
en brödlärm som stötdades ut till mudderiträgap.

Bakeggnas öppning var cirka en aln bred men
knappast så tung och kugig som till - här styrkande
skull likväl iugnen. Bakeggnens botten
var även av tegel men han i senare tid ersatt med
eldfast tegel, 1/2 X 1/2 tunn i fyra delar. Ugnen el-
dades genom därren. Brärslet fästes in iugnen

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3

medelst en uferdig förrad bräcklyka som senare
erfattes men en av de gärna överrallt häng-
gorna. Helt clag av bräckle som kunde bryta
avvändes till egren. Pis från chugor och gården-
gördarna gick bra och även ved. Förvaringen
av bräcklerärslet var oftast på "loftet" eller
van det kunde ligga torrt. När bräcket var brukt
kastades mindre delar in i egren för förvaring.
Någon fristående bakhage vet jag ej om.

För matlagning användes flera sorters kärl:
grufor av gjutjärn, fäljfen och malm. Ibland an-
vändes pannor av kuppar som varv förtäta. S
dessa grufor och pannor lagades allmat. Att claka
(fläsk) är användes s. k. pannjärn av gjutjärn. Att
köka kaffe uti begagnades hafbeläggas som även
varv förtäta. Gruforna var försedda med örva
och tre fotter och pannorna var därför eller "stora".
För de mindre häderna fanns en träfttlingen

S:br.

lades ett par fjärilskronor över så härlet passade.

Vägen brukat härra grytfurna i nära uraten
tukades uefjagg.

Till eldning under grytfan åruåndes ned
av vad varit defrämnde vara - liksom till en baksug
med kunde man elda upp i ganska långa bifar, när
ånderen svin i röktöfli var i ettersunnen sköts med bi-
ter längre in. Elden uppgjordes medelt färd-
sticken (finns i pörings præfer). Jaquet ej magofan-
vat färdningemedel än desser sticket.

Hjälpreddskap vid spisen var: eldtång eller eldkub,
stupa och raka till siktare. Eldtången hade sin
plats intill väggen vid spisen. Tidspisens var en lam-
på upprörad som upplytes med rovolja. Et
annat behöringemedel var s.k. "präser". De var
stöpta på carriera sätt som herrna i Första ligan och
materialet till dessa ligor var defarrinum som i lin-
y. men var de varor en mindre diarréer. Perarehorn

förigen som lättare belägning.

Samma eldstad användes både sommar och vinter.
Ofta förses en s. k. bryggalärka vid borrhängslångan
som även lyfte en cläckel i carminestil med den i
borrhängslångan. I denna spis var en större järngrist
inmurad som användes vid brått brygd samt
hukning av vaffeln till grissletten.

I bryggaläset var insatt en järrkarrin när något
arbete där skulle utföras. Denne karrin eldades ej
för att spara bränslet för sådant harrid-gott om
hördom. Samma certe brärsle användes till den-
na karrin som fullspisar och bokugn.

Faguet en fjärde del från 1890-talet. Den nya
spisen blev insatt i den gamla platsen. Den gamla spisen
med sin "fryxfötting hade clopat till förmån för ke-
nnedern. Den nya spisen hade endast överstycke
och bränstycke vilket båda sidorna var det mer rinn.
Den nya spisens överstycke är väl för givit varan sitt

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

reservoar för varmt vatten. Rörstöcket var försedd med tvåne mindre dörrar, en för inläggning av bränsle och den andra för askans uttagande. Förråte dessa fanns en stek- eller baken av prima besträffanden. Den första episen jag såg kom ihop direkt från F. och O. Lindmans gjuteri i Helsingborg. Allt sedan episar komma i bruk var fråglingen att gjuteriet hade resande eftersättningar i bygderna. Det blev förändringar vad det beträffar rörelsen i maträtten fyde präntade ej till de många tingarna som tillhörde episen.

Till hufvudet skulle alltid episen präntas och detta kallades att bortfa episen - med egna värde.